

Через призму окулярів Держинського, або що означають «культпоходи» в історію

У жовтні на саміті голів урядів СНД у Санкт-Петербурзі підписано угоду про зобов'язання країн-учасниць узгоджувати політику розсекречення колишніх радянських архівів. Досі, нагадаю, такого «культпоходу» в історію не було: кожна країна Співдружності мала право сама визначати, скільки правди про радянську добу мали знати її громадяни. Угода, ініціатором якої виступила Росія, це право нівелює: без згоди партнерів по СНД розсекречувати радянські архіви буде неможливо. Начебто жодної політики, суто запобіжний захід, необхідний для... «забезпечення національної безпеки кожної з держав-учасниць...» та «формуванням єдиних підходів до перегляду секретних відомостей, засекречених у період існування СРСР» (!). Таке пояснення лише посилює впевненість у невмирущості справи «залізного Фелікса»: вивіски «ЧК», «НКВС», «КДБ» начебто вже припали архівним пилом, а дух зловісних катівень ще й досі перекриває доступ до сховищ.

Логіка, за якою наукові джерела замулюються нацбезпекою, такий самий абсурд, як намагання «всмоктати» в зону «русского міра» півпланети. Але, очевидно, щось у тих таємницях архівних спецслужб є таке, що зачіпає інтереси країни, у якій ФСБ залишається кузницею «імператорських» кадрів. Напевне, саме тому правонаступниця СРСР ховає від стороннього ока «цілком таємне» минулих днів не з меншою пильністю, ніж «успадковані» від спільних запасів активи.

Учасниками угоди крім Росії є також Білорусь, Вірменія, Таджикистан та Узбекистан – країни, погодьтеся, не зовсім наближені до демократичних стандартів. Підпису української сторони під «архівним» документом немає, принаймні поки що, хоча, на думку дослідників, зміни в підході до розсекречення архівних документів уже відчуваються. Голова вченої ради Центру досліджень визвольного руху Володимир В'ятрович стверджує, що дедалі частіше доводиться натикатися на необгрунтовану відмову у доступі до архівних матеріалів колишнього СРСР. «Можливе підписання угоди перекреслить усі здобутки України в галузі розсекречення: на вимогу будь-якої країни – учасника угоди новий гриф таємності одержать уже розсекречені документи. І це, незважаючи на те, що в Україні закон забороняє ховати історичні документи, особливо ті, які містять інформацію про факти порушень прав та свобод людини і громадянина та про незаконні дії органів державної влади», -- наголошує історик.

Занепокоєння українських науковців повністю поділяє російський колега, відомий дослідник діяльності радянських органів безпеки Нікіта Петров. В інтерв'ю «Німецькій хвилі» він висловив переконання, що в угоді криється «бажання Москви нав'язати іншим

країнам СНД свої підходи до радянських архівів... Єдиний підхід у даному випадку – це російський підхід... Не дай Боже, у республіках розсекретять якісь документи без згоди Москви...». Російський історик вважає, що «єдиний підхід» став особливо принциповим для Москви після того, як Україна розпочала кампанію з увіковічення пам'яті жертв голодомору тридцятих років. Якщо Київ підпише цей документ, йому доведеться закрити доступ навіть до вже оприлюднених документів, зокрема, й про голодомор, застерігає пан Петров і закликає українських колег – істориків і правозахисників будь-що не допустити приєднання України до «архівної» угоди в рамках СНД. Інакше на радянське минуле нас змусять дивитися крізь призму окулярів Дзержинського та його ідеологічних нащадків.

Центр досліджень визвольного руху звернувся до Прем'єр-міністра Миколи Азарова з проханням оприлюднити наміри української сторони з приводу «архівної» угоди. Вони не можуть бути «цілком таємні» для українського суспільства хоча б тому, що забуттю підлягатимуть не просто пожовтілі від часу папери – а свідчення злочинів. Найефективніша профілактика їх неповторення – розуміння суті тоталітарних режимів. Суті, яку прагнуть знов заховати в неприступні сховища політичного святотатства...

Людмила Коханець, [Меморіал-Київ](#)